

Віталій Туренко

«PYTHAGOREORUM OPERA»: СПЕЦИФІКА І СТРАТЕГІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Навесні 2025 року у видавництві «Дух і Літера» побачила світ моя монографія, в якій уперше в Україні запропоновано коментовані переклади майже всього¹ корпусу піфагорійських текстів [Туренко 2025]². У першому розділі «Античний піфагореїзм як предмет дослідження історії філософії та класичної філології» описано сучасні підходи до вивчення піфагорійської філософії, а також історіографію її досліджень – від Арістотеля, неоплатоніків і пізньоантичної традиції до інтерпретацій новітнього часу (§1.1.1). Особливу увагу приділено формуванню джерельної бази (§1.1.2), до якої включено як автентичні, так і псевдоепіграфічні тексти з акцентом на філологічній достовірності, мовній специфіці та діалектологічних особливостях. Докладно розглянуто виникнення й еволюцію піфагорійської традиції в контексті духовної культури архаїчної Еллади. Зокрема, наголошено на взаємозв'язках цієї традиції з орфізмом і східними вченнями.

У першому розділі також подано загальний начерк історії піфагореїзму, як класичного (VI–IV ст. до н.е., §1.2.2), так і неопіфагорійського (I ст. до н.е. – II ст. н.е., §1.2.3). Синкретичний стиль мислення класичних піфагорійців розглядається як поєднання наукових, політичних і містичних елементів, що втілюють особливу парадигму елліністичної філософської культури. Натомість неопіфагореїзм репрезентується як своєрідна реконструкція і трансформація основних ідей класичного піфагореїзму в контексті елліністичного та римського світів – із посиленням акцентом на етичну й есхатологічну проблематику.

У розділах II–X наводяться власне переклади текстів, які дійшли до нас під іменами піфагорійських авторів або у формі псевдоепіграфіки. Ці переклади упорядковані за тематичним принципом³. Вони супроводжуються структурно-стилістичним

© В. Туренко, 2025

¹ У західних виданнях фігурують тексти понад 60 піфагорійських авторів. В українському перекладі відображена спадщина близько 50 з них.

² Далі посилання на це видання наводяться в круглих дужках і містять після скорочення с. лише номер сторінки.

³ Спектр тематики відображено в назвах розділів: II. Піфагор Самоський як засновник школи...; III. Онтологія і метафізика; IV. Математика (аорифмологія); V. Знання, пізнання та мудрість; VI. Етико-естетичні пошуки піфагорійців; VII. Рефлексії про політику, право і економіку; VIII. Сімейна та гендерна проблематика у піфагорійців; IX. Медицина та психологія; X. (А)теїстичні міркування піфагорійців.

аналізом текстів. Здійснено ретельну диференціацію корпусу за діалектними ознаками (іонійський, дорійський, аттичний), розглянуто риторичні й композиційні особливості окремих фрагментів, визначено ступінь їх достовірності, а також проаналізовано їхню функціональну роль у рецепції та реконструкції піфагорійської доктрини в Пізній Античності й у Середньовіччі.

Основою для перекладу слугували два ключові видання – «Піфагорійські тексти елліністичної доби» Хольгера Теслефа [Thesleff 1965] та «Піфагорійці. Свідчення і фрагменти» Марії Тімпанаро Кардіні [Cardini 2010]. Деякі оригінальні тексти також були взяті з класичного видання «Фрагменти досократиків» Г. Дільса та В. Кранца [Diels, Kranz 1960]. Водночас, зважаючи на сучасні тенденції в дослідженні спадщини античних філософів, не обійдено увагою і близькосхідну доксографію. Зокрема, йдеться про акусми Піфагора, що збереглися у працях арабських філософів [Ал-Мубашшір 1980; Ібн Абу Усайбія 1882]. Це дало змогу реконструювати малодоступні варіанти доктринальних фрагментів, утрачених у грецькій традиції, а також простежити специфіку східного сприйняття піфагорійської спадщини.

Текстологія піфагорійського корпусу: загальний огляд

Слід наголосити, що текстологія піфагорійського доробку є однією з найскладніших ділянок класичної філології, оскільки стикається з цілим комплексом проблем автентичності, псевдоєпіграфії, фрагментарності, діалектологічної варіативності, стилістичної неоднорідності та інтертекстуальної заплутаності. Усе це зумовлює особливу відповідальність під час реконструкції та перекладу *Corpus (Pseudo) Pythagoreorum* (далі – *C(P)Pyth.*), тобто текстів, приписуваних Піфагору та його послідовникам, перетворюючи кожен спробу систематизації цієї традиції на текстологічний і герменевтичний виклик.

Однією з центральних текстологічних проблем є той факт, що значна частина *C(P)Pyth.* має псевдоєпіграфічний характер, тобто приписується певним авторам заднім числом для посилення авторитету тексту. Піфагор і його ранні послідовники – Філолай, Архіт, Алкмеон – не залишили письмових текстів, визнаних античною традицією як безумовно автентичні. Більшість матеріалу дійшла до нас у вигляді фрагментів, цитованих пізнішими античними авторами, переважно неоплатоніками (Порфирій, Ямвліх, Прокл), або ж збереглася давньогрецькою чи латиною в складі анонімних або маловідомих збірок. Це, зокрема, було відображено в спеціальній таблиці (с. 50-55). Також варто звернути увагу на наявність приписуваних Піфагору апофтегм і сентенцій, що збереглися в близькосхідній доксографії – зокрема, арабською [Ал-Мубашшір 1980; Ібн Абу Усайбія 1882] і сирійською мовами [Arzhanov 2019]. Цей аспект висвітлено при розгляді акусм Піфагора (с. 189-192).

Проблема авторської атрибуції ускладнюється ще й тим, що різного роду тексти (особливо морально-дидактичного характеру) свідомо моделювалися під фігури Фенано, Гіппарха, Клінія чи Метопи, зберігаючи при цьому структурні риси шкільної дидактики або філософського послання. Тобто ми маємо справу не лише з філологічним викликом, а й з особливою формою інтелектуальної містифікації, що була цілком прийнятною для античної культури.

Слід також зауважити, що *C(P)Pyth.* є переважно фрагментарним. Це означає, що більшість творів збереглася не у формі цілісних текстів, а у вигляді коротких уривків – сентенцій, апофтегм, афоризмів, фрагментів діалогів або міркувань, переданих через інших авторів, часто з інтерпретаційними викривленнями. Такі фрагменти міс-

тяться у працях Діогена Лаерція, перипатетиків, неоплатоніків, християнських апологетів, латинських письменників тощо.

Відновлення цілісності текстів можливе лише завдяки компаративному аналізу різних джерел включно з цитатами, парафразами, узагальненнями та алюзіями. Текстологічна реконструкція передбачає встановлення варіантів читання, ідентифікацію можливих вставок, порівняння з паралельними місцями в грецькій і латинській традиціях. Збірки на кшталт Х. Теслефа [Thesleff 1965] і М. Кардіні [Cardini 1965] стали основою для найавторитетніших новітніх критичних редакцій [Macris, Dorandi, Brisson 2021; 2025]. Моя монографія в цьому плані теж не є винятком.

Ще однією рисою, яка ускладнює текстологічну роботу, є діалектологічна варіативність. Значна частина *C(P)Pyth.* написана дорійським діалектом, що не лише маркує географічне походження (Південна Італія, Велика Греція), а й виконує ідеологічну функцію – імітацію мови традиції, пов'язаної з дисципліною, строгою етикою та релігійним аскетизмом. Поряд із дорійськими фрагментами трапляються тексти на іонійському або аттичному діалектах, що ускладнює стилістичну уніфікацію. Саме тому критичні видання часто зберігають діалектну розбіжність як частину ідентичності тексту. При цьому перекладач має враховувати не лише морфологічні чи синтаксичні відмінності, а й їхню стилістичну функцію, адже дорійський діалект викликає в сучасного читача відчуття архаїчності, строгості й ритуальної дистанції. У цій монографії я вперше окремо й детально проаналізував усю псевдоепіграфіку піфагорійців за ознаками діалектної приналежності до форм давньогрецької мови (с. 108-130).

Слід підкреслити, що загалом *C(P)Pyth.* у представленій монографії включає тексти найрізноманітніших жанрів: трактати (понад 50), сентенції, листи (14), афоризми, гноми, медичні та релігійнознавчі роздуми тощо. Це породжує значну стилістичну неоднорідність: одні фрагменти тяжіють до сухої дидактики, інші насичені метафорами, риторичними фігурами, поетичними образами. Деякі з них написані у формі гномічної моралі, інші – у стилі риторичного монологу або емоційного звернення. Текстологічна робота в такому випадку передбачає не лише встановлення точного словесного складу, а й розпізнавання жанру, інтонації, риторичної структури та стилістичних рівнів. Саме жанрово-стилістичний аналіз дозволяє адекватніше реконструювати прагматику тексту, зокрема – визначити, чи маємо справу з настановою, закликом, філософським доказом, моральною максимом або педагогічним приписом.

Водночас слід мати на увазі, що значна частина *C(P)Pyth.* дійшла до нас у пізніх християнських або неоплатонічних редакціях, які містять численні рецепції, інтерполяції, адаптації, перетлумачення та навіть навмисні ідеологічні вставки. У цьому контексті варто згадати фундаментальну монографію А. Хайзенги, де розглядається суголосність між листами піфагорійок і апостольськими посланнями з Нового Завіту [Huizenga 2013].

У працях Порфирія, Ямвліха, Прокла та інших авторів часто спостерігається прагнення привести піфагорейство у відповідність не лише з неоплатонічною метафізикою, а й із морально-релігійним ідеалом пізньої античності. Це вимагає від текстолога фільтрації змісту: встановлення шару «оригінального» піфагорійського мислення (наскільки це можливо) та його відокремлення від пізніших нашарувань. Для цього використовуються методи порівняльного аналізу, контекстуальної кри-

тики, реконструкції культурно-філософських рівнів тексту, а також підходи classical reception studies [див.: Caiazza, Macris, Robert 2022].

Особливості стратегії українського перекладу

Робота з текстами, що належать до приписуваної Піфагору псевдоепіграфічної спадщини, потребувала особливого підходу. Ідеться про врахування, з одного боку, апеляції до авторитету історичної постаті, з іншого – літературної умовності й символічності авторства.

Основне завдання полягало не лише в точному відтворенні змісту, а й у передачі стилістики та авторського голосу, свідомо сконструйованого як піфагорійський. Афористичні вислови, що імітують мовлення самого Піфагора, перекладено з максимальною увагою до ритмічної побудови, повторів, симетрій і паралелізмів. Збереження таких риторичних фігур дає змогу передати педагогічний пафос і дидактичну урочистість, характерні для образу Піфагора як «філософа-бога».

Тому робота з текстами, приписуваними Піфагору, здійснювалася з дотриманням принципів стилістичної відповідності, збереження гномічної структури, автентичної риторики та концептуальної глибини. Така реконструкція дозволяє не лише відкрити доступ до архаїчної філософської традиції, а й поставити під сумнів самі межі авторства, істини й авторитету в історико-філософському дискурсі.

Водночас *C(P)Pyth.*, як і доробок самого Піфагора, вирізняється значною жанровою та тематичною неоднорідністю – від повністю збережених трактатів псевдоепіграфічного характеру до сентенцій, гном і апофтегм, що дійшли до нас у вигляді фрагментів або цитат. У цьому корпусі поєднуються як класичні філософські тексти, що репрезентують фундаментальні концепти, так і побутові чи белетризовані міркування. Тож у роботі з цими джерелами надзвичайно важливою є вимога поєднання універсальної зрозумілості з термінологічною точністю: тексти з теоретичної філософії (зокрема онтологічної чи гносеологічної проблематики) мають бути насамперед зрозумілими для фахівців, тоді як тексти з практичної філософії – доступними для ширшої читацької аудиторії.

У концептуальному вимірі доцільно окремо розглянути ключові тематичні блоки й термінологічні осередки, що потребували особливої уваги.

У перекладі онтологічних праць піфагорійської традиції, представлених у цій монографії, було застосовано методологічно вивірену стратегію, що поєднує філологічну точність, філософську чутливість і стилістичну відповідність. Основна увага приділялася передачі ключових понять, які формують онтологічний словник піфагорійців: *δν* (буття), *οὐσία* (сутність), *ἀρχή* (начало), *ἄπειρον* (необмежене / нескінченне), *κόσμος* (світ), *ἕν* (єдине). В українському перекладі збережено філософську глибину кожного терміна з урахуванням як історико-етимологічного контексту, так і семантичних нашарувань у межах неоплатонічної та досократичної традиції.

Особливо важливим є те, що термін *ἀρχή* перекладено не як «початок» у хронологічному сенсі, а як «начало» / «першооснова» / «першопричина», що точніше відображає метафізичний вимір цього поняття як вихідного засновку буття. У випадку *οὐσία* перевагу надано варіанту «сутність», аби уникнути небажаних асоціацій з аристотелізмом, натомість зберігаючи первинне значення – «те, що є». До речі, на користь саме такого варіанта свідчить і той факт, що у випадку з «Метафізикою» Арістотеля О. Панич узагалі не перекладає це слово, а застосовує транслітерацію – «усія» [Панич 2022: 102]. Гадаю, що запропоновані мною перекладацькі рішення

допоможуть відтворити не лише зміст, а й логіку мислення, властиву філософам піфагорійської школи.

У свою чергу, гносеологічні фрагменти, зокрема, демонструють складну тріадну структуру: суб'єкт – об'єкт – джерело пізнання. У таких випадках робота з термінами (*νοῦς* / *αἴσθησις* – розум / відчуття; *νοητά* / *αἰσθητά* – умосяжне / чуттєве, відчутне) вимагала збереження не лише змістової точності, а й синтаксичної ролі кожного елемента (с. 327-332). Такий підхід дозволив передати не просто значення, а й філософську функцію терміна в контексті його вживання.

Окремого висвітлення заслуговує філософема, викладена Бронтіном у трактаті «Про розум і розсудок», де чітко розмежовано *νοῦς* (розум) як неподільне, просте і першоосновне, та *διάνοια* (розсудок) як множинне, подільне і похідне. Ідеться не лише про синонімічне розрізнення, а й про філософське розмежування споглядального принципу вічного (*νοῦς*) і раціонального дискурсу (*διάνοια*), що зумовлює різні типи гносеологічного досвіду. Також варто окремо зазначити і про *ἐννοια*, яку перекладено не дослівно як «благий розум», а саме як «розмисл».

Якщо звертатися до етичних фрагментів *C(P)Pyth.* – Архіта, Гієрокла, Гіппарха, Гіпподама, Евріта, Евріфама, Есари, Клінія, Метоп, Нуменія та Феага – то в них простежується послідовне втілення ідеї гармонійної єдності внутрішнього та зовнішнього добробуту. Ключові терміни цієї групи текстів потребують особливої семантичної уваги. Зокрема, поняття *εὐδαιμονία* в різних авторів трактується з різними смисловими акцентами: замість запозиченого «евдемонія» віддано перевагу природнішим для українського мовного простору варіантам – «щастя» в Архіта (с. 350) чи «благополуччя» в Гіпподама (с. 363), де йдеться про впорядкований моральний стан душі.

Поняття *παιδεία*, що в сучасному лексиконі зазвичай асоціюється з «освітою», представлено як «виховання», аби підкреслити його значення як формотворчого процесу, що охоплює не лише знання, а й становлення характеру. Такий підхід дозволив зберегти філософську точність, не вдаючись до хоч і усталеного, але не завжди зрозумілого запозичення «пайдея», і водночас передати багатопшаровість термінології, яка функціонує в межах натурфілософської, психологічної та онтологічної концепції моралі.

У трактатах Евріта «Про випадковість» та Гіппарха «Про добрий настрій» з'являється знакова для античної філософії опозиція понять *τύχη* і *εὐθυμία*. Перше – замість звичних для сучасного вжитку варіантів «щастя» або «успіх» – передано як «випадок», що точніше відповідає контексту роздумів Евріта про природу непередбачуваного в людському житті. Натомість *εὐθυμία*, яка часто інтерпретується як «спокій» у стоїчному дусі, у даному випадку перекладена як «радість», «добрий настрій» (с. 359-361), що краще відтворює її значення в межах етичного оптимізму піфагорійської думки.

Кліній у трактаті «Про побожність і благочестя» чітко розрізняє *εὐσέβεια* і *δσιότης*, тобто моральну й ритуальну складові релігійного життя. Для передачі цього розмежування використано терміни «благочестя» і «святість» (с. 379), що дозволяє зберегти змістовий контраст між етичною налаштованістю та ритуальною чистотою.

У свою чергу, Метоп у праці «Про чесноту» трактує *ἀρετή* не в героїко-етичній традиції (як доблесть у гомерівських епосах [II. 9.498, 20.411, 15.642; Od. 2.206]), а як внутрішню впорядкованість, баланс афектів і розуму. Цей термін набуває філософського змісту – як гармонія душевних сил (с. 384), що є основою практичної мудрості та цілісності особистості.

Естетичні ж трактати і фрагменти *C(P)Pyth.* – Арістея, Архіта, Діоса, Керкопса, Нікомаха, Панакея, Птолемея Кіренської, Філолая – становлять унікальний виклик, оскільки філософська проблематика тут тісно переплетена з натурфілософськими уявленнями про космічний порядок, математичну пропорційність і психоестичну силу музики та ритму. У цих текстах естетика, що ще не існує як самостійна дисципліна, функціонує на перетині метафізики, етики, музикознавства й космології. Тому робота з таким матеріалом потребує делікатного балансу між термінологічною точністю, збереженням семантичного поля та передачею поетичної композиції.

Ключове для всієї традиції поняття *ἀρμονία* подано як «гармонія» – не лише з міркувань усталеності, а й через його морально-онтологічний статус принципа єдності частин цілого. Аналогічно *σβμμετρος*, що позначає ідею відповідності, передано як «співмірний» (с. 247), а *ρυθμός* збережено як грецизм – «ритм», оскільки йдеться не про зовнішню ознаку, а про принцип впорядкування руху в часі, що виконує ключову функцію у філософському осмисленні буття (с. 435–437).

У політичному блоці доробку піфагорійців маємо справу з текстами, що поєднують соціально-політичну аналітику, етичні норми та релігійно-метафізичні рефлексії в єдиний філософський дискурс. Навіть у фрагментарній формі (як у трактатах Архіта «Про державу» чи Діотогена «Про царство») ці тексти зберігають концептуальну цілісність. Особливістю є не лише термінологічна складність, а й потреба реконструювати соціокультурний контекст, в якому формувалася відповідна думка.

У сфері політичної та правової термінології особливу увагу зосереджено на використанні усталених понять українського гуманітарного дискурсу – «громада», «закон», «державний устрій», «влада», «чеснота», «справедливість», «власність» тощо. Водночас ці категорії адаптовано до специфіки піфагорійського контексту, в якому нормативно-етичне осмислення політичної реальності поєднується з метафізичними уявленнями про космічну гармонію.

Юридичні й економічні трактати, на відміну від філософських чи політичних, мають більш утилітарну та нормативно-практичну спрямованість, однак залишаються глибоко закоріненими в етично-космологічній парадигмі піфагореїзму. Робота з такими текстами потребувала підвищеної уваги до правової термінології, соціально-економічних концептів і моральних засад господарського та юридичного життя давньогрецької громади.

Ключовим чинником тут стало розуміння того, що правові поняття для піфагорійців – це не автономні абстракції, а частини вищого порядку, що відображає космічну і моральну цілісність. Саме тому такі терміни, як *δικαιοσύνη* (справедливість) і *νόμος* (закон), подано не у вигляді технічних дефініцій, а як елементи нормативно-ціннісного цілого, в якому етика, право і філософія перебувають у нерозривному зв'язку.

Твори, присвячені темам родини, шлюбу, жіночої чесноти та морального порядку в домі, мають окрему специфіку. Ці фрагменти, на відміну від політичних чи економічних текстів, вирізняються повчально-нормативною тональністю, однак є складовою філософської програми піфагореїзму, в якій родина постає як мікрокосм етичного й космічного порядку. Робота з такими джерелами вимагала не лише філологічної точності, а й етичної чутливості та рефлексивного ставлення до культурного змісту.

Зasadничим принципом було збереження внутрішньої ієрархії грецького оригіналу без спрощення складності змісту для сучасного читача. Особливу увагу приділе-

но термінам, в яких втілено ціннісний і концептуальний каркас піфагорійської етики. Наприклад, *σωφροσύνη* не редуковано до більш звичної «цнотливості», а натомість використано «розважність» – як поняття, що об'єднує етичну стриманість, поміркованість і внутрішню гармонію (с. 584-588).

У свою чергу, тексти, що порушують антропологічну проблематику – зокрема медичні, біологічні й психологічні аспекти людської природи – потребують особливої концептуального підходу. Адже в піфагорійській традиції людське тіло розглядається не просто як фізіологічна структура, а як складова космічного цілого, в якій взаємопов'язані психіка, темперамент, тілесність і божественний розум.

Праці, що торкаються цих питань, часто містять поєднання натурфілософських схем, ранніх медичних гіпотез і морально-аскетичних приписів. Їхнє опрацювання потребує поєднання філологічної точності з філософською чутливістю до символіки, прихованої в описах тілесного і душевного устрою. Особливу складність становить передача термінів, які водночас належать до біологічної, етичної й онтологічної сфер (наприклад, понять, пов'язаних із кров'ю, диханням, серцем, розумом, теплом або мірою).

З методологічного погляду таке опрацювання ґрунтується на принципі міждисциплінарної відповідності: уявлення давньогрецької антропології не редукуються до сучасної термінології, але осмислюються з урахуванням даних сучасної медицини, психології та етики. Це дозволяє зберегти як філософську глибину джерел, так і відкритість до сучасного інтелектуального горизонту.

Як підсумок, з огляду на концептуальну складність і філософську насиченість піфагорійських фрагментів, доцільним видається подати таблицю ключових термінів, що відіграють провідну роль у відтворенні основних смислових опор цього корпусу текстів та потребували особливої уваги під час перекладацької роботи:

Давньогрецько-український словник ключових термінів (псевдо)епіграфіки піфагорійців

1. αἴσθησις – відчуття	17. διανοητικόν – мисленнєве
2. αἰσθητόν – відчутне	18. διάνοια – розсудок
3. ἀντικείμενον – протилежне	19. διάστημα – інтервал
4. ἄπειρον – безмежне	20. δικαιοσύνη – справедливість
5. ἄπορος – неможливий, непереборний	21. δόγμα – переконання
6. ἀπόστασις – відстань	22. δόξα – думка, гадка
7. ἀριθμός – число	23. δοξαστόν – предмет думки/ гадки
8. ἁρμονία – гармонія	24. εἶδωλον – образ, видіння
9. ἀρχή – начало, першооснова, першопричина	25. ἔμψυχον – одушевлене
10. ἀσφαλής – непорушний	26. ἐναργεία – очевидність
11. ἀταραξία – незбуреність	27. ἐννοια – розмисл
12. ἄψυχον – неодушевлене	28. ἔξις – стан володіння
13. βασιλεία – царство	29. ἐπέχειν – утримуватися
14. βίος – життя	30. ἐπιθυμία – бажання, прагнення, порив
15. δαίμων – даїмон	31. ἐπιστήμη – наука, знання
16. διάθεσις – налаштованість	32. εὐαίσθησις – здорові відчуття
	33. εὐδαιμονία – благополуччя, щастя

34. εὐδοξία – добра слава
35. εὐθυμία – добрий настрій
36. εὐλογος – здоровий глузд
37. εὐσέβεια – благочестя
38. εὐτυχία – благополуччя, добробут
39. εὐφυΐα – здібності
40. ἡδονή – насолода
41. ἠθική – етика
42. θεός – бог
43. θεωρία – розгляд
44. καθήκον – належне
45. κατάληψις – осягнення
46. κόσμος – світ
47. λόγος – мислення, наука
48. μάθημα – знання
49. μορφή – образ (лат. «форма»)
50. νόμος – закон
51. νοούμενον – мислиме
52. νοῦς – розум
53. ὁμοιότης – подібність

54. ὁμοῦ – сукупно, разом, загально
55. ὄρεξις – прагнення
56. ὁρμή – порух
57. ὁσιότητος – побожність
58. οὐσία – сутність
59. πάσχον – підвпливне
60. πιθανόν – достовірне
61. πίστις – достовірність
62. πολιτεία – держава
63. πρὸς τι – стосовно чогось
64. σοφία – мудрість
65. στέρησις – позбавленість
66. συμβεβηκός – збіжне
67. σωφροσύνη – розважність
68. τέχνη – мистецтво
69. ὕλη – речовина (лат. матерія)
70. φαντασία – уявлення
71. φθόγγος – голос
72. φρόνησις – розсудливість
73. ψυχή – душа

Таким чином, переклад корпусу піфагорійських текстів українською мовою виявився не просто філологічним актом трансформації грецького оригіналу, а комплексною герменевтичною й концептуальною реконструкцією світоглядної парадигми, що поєднує етико-космологічні, онтологічні, гносеологічні, політичні та естетичні уявлення давньогрецької філософської традиції. У процесі перекладацької роботи особливу увагу було зосереджено на точному відтворенні семантичного навантаження базових філософських понять, збереженні стилістичної реєстрації оригіналу, а також адаптації концептів до сучасного українського філософського дискурсу без втрати архаїчної глибини й культурної дистанції. Переклад цих фрагментів не лише актуалізує піфагорійську спадщину для вітчизняного читача, але й відкриває нові горизонти для інтерпретації класичної думки в умовах сучасної гуманітарної парадигми, де питання гармонії, міри, справедливості, порядку та буття знову набувають методологічної та екзистенційної ваги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ал-Мубашшір. (1980). *Kitāb mukhtār al-xikam wa-mahāsīn al-kalīm*. Бейрут: ал-Му'ас-сасах ал-'Арабіях ліл-Дірāsāt ва-ал-Нашр.
- Ібн Абу Усайбія. (1882). *'Уйүн ал-анбā' fī-ṭabakāt al-aṭībā*. Каір: ал-Маṭba'ah ал-Вахбіях.
- Панич, О. (2022). Передмова. In Арістотель, *Метафізика* (сс.15-130). Київ: Темпора.
- Туренко, В. Е. (2025). *Між земним і небесним: тексти піфагорійців*. Київ: Дух і Літера.
- Arzhanov, Y. (2019). *Syriac Sayings of Greek Philosophers A Study in Syriac Gnomologia with Edition and Translation*. Louvain: Éditions Peeters. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1q26wgw>

- Caiazzo, I., Macris, C., & Robert, A. (Eds.). (2022). *Brill's companion to the reception of Pythagoras and Pythagoreanism in the Middle Ages and the Renaissance*. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004499461>
- Cardini, M. (2010). *Pitagorici Antichi. Testimonianze e frammenti, Testo greco a fronte*. (G. Girgenti, G. Reale, Eds.). Milano: Bompiani.
- Diels, H., & Kranz, W. (Eds.). (1912). *Die Fragmente der Vorsokratike* (Bd. 1-2). Berlin: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.
- Huizenga, A. (2013). *Moral Education for Women in the Pastoral and Pythagorean Letters. Philosophers of the Household*. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004245181>
- Macris, C., Dorandi, T., & Brisson, L. (2021). *Pythagoras redivivus: studies on the texts attributed to Pythagoras and the Pythagoreans*. Baden-Baden: Academia Verlag, <https://doi.org/10.5771/9783896659590>
- Macris, C., Dorandi, T., Brisson L. (2025). *From the 'Pseudopythagorica' to the Neopythagoreans. Further Studies on the Texts Attributed to Pythagoras and the Pythagoreans*. Baden-Baden: Academia Verlag.
- Thesleff, H. (1961). *An Introduction to the Pythagorean Writings of the Hellenistic Period*. Åbo: Åbo Akademi.
- Thesleff, H. (1965). *The Pythagorean Texts of the Hellenistic Period*. Åbo: Åbo Akademi.

Одержано 23.05.2025

REFERENCES

- Al-Mubashshir. (1980). Mukhtār al-ḥikam wa-mahāsīn al-kalim. [In Arabic]. Bayrūt: al-Mu'as-sasah al-'Arabīyah lil-Dirāsāt wa-al-Nashr.
- Arzhanov, Y. (2019). *Syriac Sayings of Greek Philosophers A Study in Syriac Gnomologia with Edition and Translation*. Louvain: Éditions Peeters. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1q26wgv>
- Caiazzo, I., Macris, C., & Robert, A. (Eds.). (2022). *Brill's companion to the reception of Pythagoras and Pythagoreanism in the Middle Ages and the Renaissance*. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004499461>
- Cardini, M. (2010). *Pitagorici Antichi. Testimonianze e frammenti, Testo greco a fronte*. (G. Girgenti, G. Reale, Eds.). Milano: Bompiani.
- Diels, H., & Kranz, W. (Eds.). (1912). *Die Fragmente der Vorsokratike* (Bd. 1-2). Berlin: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.
- Huizenga, A. (2013). *Moral Education for Women in the Pastoral and Pythagorean Letters. Philosophers of the Household*. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004245181>
- Ibn Abī Uṣaybi'a. (1882). 'Uyūn al-anbā' fī-ṭabaqāt al-aṭibbā'. [In Arabic]. ed. A. Müller, Cairo: al-Maṭba'ah al-Wahbīyah.
- Macris, C., Dorandi, T., & Brisson, L. (2021). *Pythagoras redivivus: studies on the texts attributed to Pythagoras and the Pythagoreans*. Baden-Baden: Academia Verlag, <https://doi.org/10.5771/9783896659590>
- Macris, C., Dorandi, T., Brisson L. (2025). *From the 'Pseudopythagorica' to the Neopythagoreans. Further Studies on the Texts Attributed to Pythagoras and the Pythagoreans*. Baden-Baden: Academia Verlag.
- Panych, O. (2022). Introduction. In Aristotle, *Metaphysics* (pp. 15-130). [In Ukrainian]. Kyiv: Tempora.
- Thesleff, H. (1961). *An Introduction to the Pythagorean Writings of the Hellenistic Period*. Åbo: Åbo Akademi.
- Thesleff, H. (1965). *The Pythagorean Texts of the Hellenistic Period*. Åbo: Åbo Akademi.
- Turenko, V. E. (2025). *Between the Earthly and the Heavenly: Texts of the Pythagoreans*. Monograph. [In Ukrainian]. Kyiv: Duh i Litera.

Received 23.05.2025

Vitalii Turenko

“Pythagoreorum Opera”: Specifics and Strategy of Ukrainian Translation

The author describes the conceptual, terminological, and stylistic principles of their translation of the corpus of works of the Pythagorean tradition into Ukrainian. The main translation strategy is based on the principle of balancing semantic fidelity to historical meanings with adaptation to modern Ukrainian academic usage. The translation was carried out considering the interdisciplinary context: medical, psychological, aesthetic, ethical, political. A defining feature is the combination of philological accuracy with hermeneutic interpretation, which allows conveying not only the content but also the philosophical logic, stylistics, and symbolism of Pythagorean cosmology, ontology, epistemology, and moral anthropology.

Віталій Туренко

«Pythagoreorum Opera»: специфіка і стратегія українського перекладу

Автор описує концептуальні, термінологічні та стилістичні засади здійсненого ним перекладу корпусу творів піфагорійської традиції українською мовою. Основна перекладацька стратегія ґрунтується на принципі балансу між семантичною вірністю історичним значенням і адаптацією до сучасного українського академічного слововжитку. Переклад здійснено з урахуванням міждисциплінарного контексту: медичного, психологічного, естетичного, етичного, політичного. Визначальною особливістю є поєднання філологічної точності з герменевтичною інтерпретацією, що дозволяє передати не лише зміст, а й філософську логіку, стилістику та символіку піфагорійської космології, онтології, гносеології та моральної антропології.

Vitalii Turenko, *Doctor of Science (Philosophy), Senior Researcher, Associate Professor of Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

Віталій Туренко, *д. філос. н., старший дослідник, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка.*

e-mail: vitali_turenko@knu.ua
